

מה נשאר ומה נותר לאהוד מנור? דיוקי הלשון בשיר "מה נשאר לי" בבצוע שלישיית כמו צועני ד"ר שגיא זקוסקי

לכבוד שירותורום ויום העצמאות תשמ"ו (1986) חבר אהוד מנור את השיר "מה נשאר לי" ללחנם של עזי חטמן ויגאל בָּשׁוֹן, בו התאונן על שגרת החיים המותרת לאדם רק ימים אחדים לעצמו מתוך 365 ימות השנה. מכל הימים, מנור מצא שיום-העצמאות הוא היום הכי טוב ושמוח בשבילו:

(פז'ת א')

בשלוש מאות ששים וחמשה ימים
תגידו אנשים איד אתם קמים?
יום-יום לעבודה, חדשים מלואים,
צריך לומר תודה אם בכלל נושמים.
עשרים ימי תפלה, ושני ימים של צום,
שבועים מחלה בשעולה החם.

(פז'ת ב')

ששה ימים בתור בדאר או בבנק,
שבעה ימים תצפר על הכביש בפקק.
שמונה בבלאגו, תשעה בטלפון,
אבדתי מזמן גם את הצפון.
איד השעות עוברות, היום זה כבר מחר,
כל יום שני בחירות, יום ששי קצר.

(פז'ת ג')

מה נשאר לי משנה שלמה?
מה נותר לי משנה תמימה?
שנים או שלשה במתנה,
טוב שיש גם יום הלדת למדינה.
מה נשאר לי משנה שלמה?
מה נותר לי משנה תמימה?
שנים או שלשה ימים מבסוט
אל תקחו לי גם את יום העצמאות.

(פז'ת ד')

מה נשאר לי משנה שלמה? ...

(פז'ת ה')

עשו חשבון פשוט, כלנו חכמים
אולי נפלה טעות – אין יותר ימים?

(פז'ת ו) אחרון)

מה נשאר לי משנה שלמה? ... (וגו)
אל תקחו לי גם את יום העצמאות
כי ביום הזה אני הכי מבסוט.

© כל הזכויות שמורות למחבר

הפז'מון חוזר – תרתי משמע

אהוד מנור, מהכותרת והפז'מונאים הבולטים בנמר העברי לדורותיו, הצהיר בכתיבתו שהמלה העברית חודרת אל עורקיו ונשמתו. והנה, נראה כי בפז'מון השיר "מה נשאר לי" כפל מלים ומשפטים באפן סתמי ושרירותי:

מה נשאר לי (כפול עם) מה נותר לי

משנה שלמה (זהה ל-) משנה תמימה¹

שנים או שלשה במתנה (דומה ל-) שנים או שלשה ימים מבסוט

טוב שיש גם יום הלדת למדינה (כמו) אל תקחו לי גם את יום העצמאות

1. משמעות המלה תמים בעברית היא שלם, כמו "ששה תמים זכר בן-שנה יהיה לכם" (שמות יב, ה).

"וְהָיָה הַנְּשֹׂאָר בְּצִיּוֹן וְהַנוֹתָר בִּירוּשָׁלַם" (יְשַׁעְיָהוּ ד, ג)

המלבי"ם, בהקדמתו לפרוש ספר ישעיהו, הסביר שלכל שרש בשפה העברית ישנו גדר יחודי לו, ולכן כל מלה מבטאת רעיון משלה מבדל ממלה נרדפת אחרת. במאמר זה, אראה כיצד ידעת ההבדל בין המלים **נשאר ונותר**, ובין **שלם לתם**, הכרחית להבנת פזמון השיר; וגם אותו מנור כתב מתוך בחירת מלים משפלת ומדיקת, מלאכת מחשבת מעשה ידי אמן, כנראה לפזמונאי ברמתו.

"מה נשאר לי – מה נותר לי"

בנבואת ישעיהו פרק ד פסוק ג, מופיעות המילים נשאר ונותר בזו אחר זו: **"וְהָיָה הַנְּשֹׂאָר בְּצִיּוֹן וְהַנוֹתָר בִּירוּשָׁלַם"**. המלבי"ם הגדיר את ההבדל בין נשאר לנותר, וזו לשונו (**מאילת השחר**, כלל תס"ו): **"נשאר מצין שנשאר בכונה, נותר מצין שנותר מעצמו שלא בכונה"**. על דעת זאת באר את הפסוק הנ"ל בישעיהו.

"משנה שלמה – משנה תמימה"

גם ההבדל בין שלם לתם מבאר, שה"תם מדבר בבחינת השלם שפלה כלו" (המלבי"ם, **התורה והמצוה**, בראשית מז, יח). כלומר, הדבר המלא עם כל חלקיו נקרא **שלם**, ואלו **התם** מבטא הנעה לשלמות רק כעבר זמן. כך לדגמא, הבטוי "תם ונשלם" מצין שהדבר **תם** והגיע אל סיומו, וכעת הוא **שלם** עם כל חלקיו.

"מה נשאר לי משנה שלמה"

על-פי זה נבוא אל הבאור ונוכח בדיוקי הלשון הנפלאים של מנור. כיון שה**שלם** הוא המלא עם כל חלקיו, הרי שהבטוי **"שנה שלמה"** פרושו שכל ימות השנה פרושים לפניו ידועים ומתכננים מראש. לכן, הפעל **"נשאר"** מדיק, שכן אלו הימים אותם **השאיר** מנור לעצמו בכונה. במלים אחרות, מנור בדק מה מתוך 365 הימים הידועים לו מראש השאיר מלכתחלה לעצמו. לכן אמר **"מה נשאר לי – משנה שלמה"**.

"מה נותר לי משנה תמימה"

במשפט השני התניח ל"שנה תמימה", דהינו, שנה שהגיעה לסופה, שנה גדר המלה **"תם"**. הפעל **"נותר"** מצין מה שנותר לו שלא בכונה על-דרך המקרה, וכך בדק מנור, כאשר השנה הגיעה אל קצה, האם נותרו לעצמו באקראי כמה ימים שלא ידע עליהם מראש. מכאן, שהשורה **"מה נותר לי – משנה תמימה"** מדיקת גם היא.

"שָׁנִים אֹר שְׁלֹשָׁה בְּמִתְנָה, טוֹב טַיִשׁ גַּם יוֹם הַלְדָּת לַמְדִינָה."

גם המשפך הפזמון כתוב בצורה מעוררת התפעלות ללא כפילויות וללא אריכות דברים. בחלקו הראשון כתב, "שָׁנִים אֹר שְׁלֹשָׁה בְּמִתְנָה", המתיחס אל המשפט השני: "מה נותר לי משנה תמימה". כלומר, פיון שבשנה התמימה הימים שנותרו לא היו ידועים לו מראש והתגלו באקראי רק בתם השנה, מנור פאלו קבל אותם "במיתנה". לכן, הדבר "טוב" בעיניו, ובחר דוקא בבטוי "יום הולדת" שבו מקבלים מתנות.

"שָׁנִים אֹר שְׁלֹשָׁה יָמִים מְבִסוּט, אַל תִּקְחוּ לִי גַם אֶת יוֹם הָעֵצְמָאוֹת."

בחלקו השני של הפזמון כתב, "שָׁנִים אֹר שְׁלֹשָׁה יָמִים מְבִסוּט", המשלים את המשפט הראשון: "מה נשאר לי משנה שלמה". דהיינו, בשנה השלמה, שהיתה גלויה וידועה לפניו מקדם, גם את הימים הפרטיים שלו תכנן מראש. לכן, לא בטא בחלק זה משגים של מתנות כמו בחלק הקודם, אלא את הבטוי הסלנגי "מבסוט" המתאים יותר מעצם היותם מי שמחה מתכננים מבעוד מועד.

מפיון שמיים אלו היו באמתחתו כבר מראשית השנה, אמר "אל תקחו לי", שכן בטולם יחשב פלקיחת דבר ממנו בכת, ופעלה שכזו תבטל ממילא גם את "העצמאות" שלו להחליט על ימי השמחה והחרות בחייו.

נמצא, שפזמון השיר ערוך ומסדר בצורה יוצאת מן הכלל על פי גדר כל מלה ופעל. אין זה פלא, שהרי אהוד מנור כבר עסק בשאלת השפה העברית עשר שנים קדם לשיר זה כששאל (1976) "איזו מן מלה היא 'אבגדה'?" ושם הסביר שזו מילה מימי בראשית שכל המלים מסתתרות בה כלן, מלה בשפה העברית שאומרת את כל הדברים בעולם. כעת, מתברר גם שידע את הבדלי הגדרים בין הפעלים והשמות – לפחות של נשאר ונותר, שלם ותם.

ד"ר שגיא זקוקי - מוזיקולוג, חוקר הזמר העברי

מרצה במכללה האקדמית "אחנה",
אדר תש"ף, פברואר 2020.

<https://www.shirhashirim.co.il>

© כל הזכויות שמורות לד"ר שגיא זקוקי
אסור להעתיק, לשכפל, לצלם או לתרגם
ללא אשור בכתב מהמחבר.